

ILMAISUN MONET MUODOT



NYT ON ILMAISUN AIKA!



VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO  
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFORBUND



**Julkaisija:** Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL  
(ent. Lastentarhanopettajaliitto LTOL)

**Teksti:** Inkeri Ruokonen

**Piirrokset:** Maija Hurme

**Taitto:** Print Line Helsinki Oy

**Paino:** PunaMusta, 1. painos, 10.000 kpl, 2/2020

INKERI RUOKONEN

VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGIIKAN PROFESSORI  
TURUN YLIOPISTO

# VARHAISKASVATUKSEN TAIDEKASVATUS

- LEIKKIÄ, LUMOUSTA,  
OPPIMISTA JA  
HYVÄÄ ELÄMÄÄ

# SISÄLTÖ

- 5** KARVI-arviointi kutsuu kehittämään varhaiskasvatuksen taidekasvatusta
- 6** Taidekasvatuksella on arvonsa
- 7** Varhaiskasvatuksen opettaja on lapsen ensimmäinen taidekasvattaja
- 8** Taiteet tukevat lapsen kasvua kokonaisvaltaisesti
- 9** Lapset oman kulttuurinsa ja taiteensa luojina
- 10** Oppimista taiteissa, taiteista ja taiteiden avulla
- 11** Taidekasvatuksella vahvistetaan laaja-alaisen osaamisen valmiuksia sekä oppimisen eri osa-alueita
- 12** Laulavasta sylistä nousee laulava lapsi
- 12** Iloa ja nautintoa kuvien tekemisen äärellä
- 13** Luovan ajattelun taidot kehittyvät käsillä tehden ja tuotteita suunnitellen
- 14** Lastenkirjallisuus ja teatterileikit ovat avaimia rikkaaseen kieleen
- 15** Leikki ja monipuoliset oppimisympäristöt ovat varhaisiän taidekasvatuksen ydintä
- 16** Taide integroituu varhaiskasvatuksen toimintoihin kokonaisvaltaisesti
- 17** Varhaiskasvatuksen taide kulttuurisen kasvatuksen ja sivistyksen perustana
- 18** Taidekasvatukseen erikoistuneille varhaiskasvatuksen opettajille olisi koulutustarvetta
- 19** Lähteitä ja kirjallisuutta

# KARVI-ARVIOINTI KUTSUU KEHITTÄMÄÄN VARHAISKASVATUKSEN TAIDEKASVATUSTA

Ensimmäinen Suomessa tehty varhaiskasvatustoiminnan sisällöllinen arviointi julkistettiin 6. syyskuuta 2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi on arvioinut vuosina 2018-2019 varhaiskasvatuksen laatua tarkastelemalla varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden toteutumista päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Arvioinnissa varhaiskasvatuksen henkilöstö on itsearvioinut toimintansa laatua, sen tavoitteita ja sisältöjä. Erityinen huoli heräsi raportin tuloksista, jotka koskivat taidekasvatuksen paikoitellen heikkoa toteutumista varhaiskasvatuksen arjessa. Arvioinnin mukaan kuvataidekasvatus ja musiikkikasvatus eivät kuuluneet varhaiskasvatuksen päivittäiseen arkeen vaan niiden toteutuminen oli osassa päiväkotia ja perhepäivähoitoryhmiä vain satunnaista. Päiväkotien henkilöstöstä kolmannes raportoi, että kuvataidekasvatusta on tarjolla kuukausittain tai harvemmin. Arviointi ei koskettanut kaikkia taidekasvatuksen alueita, esimerkiksi käsityökasvatuksen toteutumista ei arvioitu lainkaan. Pedagogiikan sisällölliset puutteet korostuvat erityisesti alle 3-vuotiaiden ryhmissä. Henkilöstö koki, että alle kolmevuotiaiden toiminnassa ei voida aina toteuttaa esimerkiksi leikkipedagogiikkaa, taidekasvatusta, kielellisesti rikasta vuorovaikutusta tai tutkimiseen kannustavaa toimintaa perusteiden edellyttämällä tavalla. Ja mikä yllättävintä, suurimpana esteenä koettiin olevan itse lapset; heidän nuori ikänsä, kiinnostuksen kohteensa, lasten läsnäoloajat, erityisen tuen tarpeet, S2- opetuksen tarpeet ja kielen kehityksen vaiheet sekä ”yleinen haastavuus”. Kuitenkin juuri taito- ja taidekasvatuksella voidaan luoda lapsilähtöisiä ja leikkipedagogiikkaan liittyviä ratkaisuja juuri noihin pedagogiikan esteinä mainittuihin seikkoihin.

Tämän artikkelin tavoitteena on välittää tietoa siitä miksi taidekasvatus on niin olennainen tärkeää ja merkityksellistä lapsen kehitykselle juuri varhaisvuosina. Artikkelin toinen tavoite on rohkaista jokaista varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvaa toteuttamaan taidekasvatusta lasten kanssa ja tekemään tietoisesti työtä taidekasvatuksen aseman vahvistamiseksi varhaiskasvatuksen arjessa.

# TAIDEKASVATUKSELLA ON ARVONSA

## Lasten taidekasvatuksen

arvopohjaa ja merkitystä pohdittaessa voidaan löytää useita eri näkökohtia, jotka jokainen omalla tavallaan tuovat esille taidekasvatuksen laaja-alaisen ja rakentavan vaikutuksen lapsen kasvu- ja kehitysprosessille. Jokaisen varhaiskasvatuksen opettajan opettavan on hyvä pohtia ja perustella esimerkiksi kysymystä: ”Miksi ja miten opetan lapsille musiikkia, kuvataidetta, kädentaitoja, draamaa, tanssia tai muita taidemuotoja?” Taidekasvatuksen välttämättömyyttä voidaan perustella taiteeseen liittyvien hyödyllisyys- ja välinearvojen sekä toisaalta sisäisten tai luontaisten arvojen näkökulmilla.

## Hyödyllisyysarvoihin liittyen

taidekasvatuksella on kulttuurinen ja sivistyksellinen tehtävänsä. Taide on kuulunut kautta aikojen ihmiskunnan kulttuuriin, kuvat ja musiikki ovat toimineet kulttuurisena muistina, viestinnän muotona, inhimillisen ilmaisun ja luovuuden muotona sekä ennen kaikkea nautinnon lähteenä. Taide on ollut ihmiselle kokonaisvaltainen luova moniaistisen tietämisen ja kokemisen muoto. Taiteet voidaan nähdä yhteisenä kielenä, jolla sen tuomassa kulttuurisessa rikkaudessa voidaan viestiä rodullisten, kulttuuristen, sosiaalisten, koulutuksellisten ja taloudellisten raja-aitojenkin ylikin. Taiteiden kautta ihmiset voivat välittää kulttuurista ymmärrystä ja

toistensa arvostusta. Taiteiden kieli on lapselle tärkeä ja siihen liittyvät monilukutaitoa kehittävät symbolit ovat opittavissa siinä missä kirjaimet ja numerotkin. Taiteen symbolit yhdistävät mielen, kehon ja hengen. Taiteet antavat kanavan ihmisten itseilmaisulle ja kulttuuriselle yhdessäololle.

## Taide, kuten esimerkiksi

musiikki on toiminut alkukantaisten kulttuurien muistina, jota on siirretty kulttuurisena pääomana aina seuraavalle sukupolvelle. Suomalainen musiikki- ja taidekasvatus on rakentunut pitkälle länsimaisen taiteen arvo- ja käsitemaailmalle, samalla vaalien myös omaa kulttuuriperintöämme. Nykypäivän suomalaiseen sivistysvaltion kuuluu lapsia jo useista eri ryhmistä: vanhakantaisten etnisten ryhmiemme (saamelaiset, suomalaiset, suomenruotsalaiset, romanit, venäläiset, juutalaiset ja tataarit) lisäksi suomalaisissa varhaiskasvatus- ja esiopetusryhmissä on yhä suureneva joukko pakolaislapsia sekä interkulttuuristen perheiden lapsia tai adoptiolapsia eri puolilta maapalloa. Taidekasvatuksessa on oltava koko ajan sensitiivinen opettavan kulttuurin ja sen taidemuotojen erityispiirteille sillä taiteiden ominaispiirteet ja muodot määräytyvät kulttuuristen tekijöiden vaikutuksesta. Tämän vuoksi yhteistyö maahanmuuttaja taiteilijoiden, opettajien ja vanhempien kanssa on tärkeää.



# VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJA ON LAPSEN ENSIMMÄINEN TAIDEKASVATTAJA

## **Varhaiskasvatuksen opettaja**

on useinmiten ja ensimmäinen ja ainoa alle kouluikäisen lapsen taidekasvattaja. Varhaiskasvatuksen opettajan tehtävä voidaan tässä suhteessa siis nähdä jonkin arvokkaan, eli tässä tapauksessa taiteiden (draaman, kuvataiteen, lasten kirjallisuuden, kädentaitojen, musiikin ja tanssin) välittämisen uudelle sukupolvelle. Taidekasvatuksen keskeinen tavoite voisi ollakin osalliseksi tuleminen ja ihmiseksi kasvaminen siinä taiteellisessa ja inhimillisessä vuorovaikutuksessa, jonka se tarjoaa. Yhdessä tanssiminen, musisoiminen, dramatisoiminen sekä yhteisesti jaetut luku-kokemukset, kuvat ja käden taidon tuotteet ovat osallisuutta parhaimmillaan ja näin osallistavaa taidekasvatusta voisi kulttuurisen ja sivistyksellisen näkökulman kautta pitää lasten kasvatuksen arvoihanteena. Yksilön olemassa olo muodostuu parhaimmillaan intersubjektiivisesti yhteisön kautta eläen ja kokien. Esimerkiksi päiväkodin yhteislaulu- tai tanssihetkessä ei olla vain minä, vaan yhdessä me kaikki tanssivat tai laulavat yhteisön jäsenet. Tässä yhteisöllisessä vuorovaikutuksessa lapsi suhteuttaa itseään suhteessa

muihin, rakentaen minuuttiaan ja maailmankuvaansa taiteiden kautta. Taiteellisten elämysten ja kokemusten kautta uudet kulttuurit voidaan kokea rikkautena ja mielenkiintoisina tutustumiskohteina. Omaan kulttuuriin liittyvä traditio vahvistaa lapsen identiteettiä, ja muiden kulttuurien taiteisiin tutustumalla lapsi kasvaa ymmärryksessään laajempiin mittasuhteisiin, jotka liittyvät moninaisuuden ymmärryksen lisääntymiseen ja sivistyksellisen tiedon merkityksellisyyteen. Varhaiskasvatuksen taidepedagogiikka on äärimmäisen vaativaa sillä se edellyttää taidekasvatuksen alueiden hallinnan lisäksi myös aktiivista havainnointia ja läsnäoloa sekä kykyä tunnistaa lapsen kehityksellisiä tarpeita ja tukea kutakin lasta tämän lähikehityksen vyöhykkeellä taiteiden ja leikin antamin välinein. Lisäksi tarvitaan kykyä luoda tilaa jonka sisällä lapsi voi omaehtoisesti, moniaistisesti ja turvallisesti toimia.

## **Näin Lapsen oikeuksien**

30-vuotisjuhlavuonna on hyvä muistaa taidekasvatuksen jokaiselle lapselle kuuluvana oikeutena ja arvona (artikla 31) johon on kirjattu lapsen oikeudesta leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin. Oppimisympäristö, jossa kaikilla lapsilla on mahdollisuus taiteellisiin kokemuksiin ja ilmaisuun tarjoaa olosuhteet luovuudelle ja lapsen oma-aloitteiselle taiteelliselle toiminnalle. Taiteellisen toiminnan kautta edistetään lapsen mielikuvituksen, itseluottamuksen, minäpystyvyyden tunnetta, kuten myös fyysisten, sosiaalisten, kognitiivisten ja emotionaalisten vahvuuksien ja taitojen kehittymistä eli toisin sanoen hyvää elämää ja sen hallintaa. Varhaiskasvatuksen opettaja on juuri se aikuinen, joka luo lapsille yhdenvertaiset lähtökohdat ja mahdollisuudet taiteisiin tutustumiseen.



# TAI TEET TUKEVAT LAPSEN KASVUA KOKONAISVALTAISESTI



## Toisena taidekasvatuksen

hyödyllisyysperustana voidaan nähdä sen yhteydet lapsen kokonaispersoonallisuuden kasvuun ja kehitykseen. Viime vuosina on esitetty useita tutkimuksia, joissa todetaan musiikki- ja taidekasvatuksella olevan positiivisia yhteyksiä lapsen yleisiin kouluvalmiuksiin, kuten keskittymiskykyyn, kielellisiin, fyysisiin, psyykkisiin ja sosiaalisiin valmiuksiin. Lisäksi tutkimukset tuovat esille taidekasvatuksen mahdollisuudet eettisen kasvatuksen alueella sekä korostavat taiteiden merkitystä eräänä elämän rikastuttavana ilon ja mielihyvän lähteenä. Aivotutkimuksen

tulokset todistavat mm. varhaisen musiikkikasvatuksen keskeisen merkityksen aivojen kehittymiselle ja lasten omaehtoisen oppimisen edistämiseksi. Musiikillisen toiminnan kautta lapsi oppii yhteistyötä ja toisten kuuntelua. Musiikillisen yhteistoiminnan kautta kehittyvät kielen oppimisen taidot, toisen huomioonottamisen kyvyt, ongelmanratkaisukyvyt ja mahdollisuus saavuttaa emotionaalinen tasapaino. Tutustuessaan kulttuureihin ja niiden taidemuotoihin lapsi tutustuu samalla ympärillään olevaan maailmaan ja kokeilee siihen liittyviä uusia ideoita, rooleja ja asioita. Näin lapset saavat tietoa ja elämyksiä eri kulttuureista

ja oppivat taiteiden kautta ymmärtämään ja rakentamaan myös omaa sosiaalista asemaansa maailmassa.

## Taiteiden sisäiset arvot

liittyvät voimakkaasti jokaisessa yksilössä olevaan sisäiseen ja herkkään taiteelliseen puoleen sekä humanin kasvun periaatteisiin. Varhaiskasvatus, jossa leikin ja musiikillisen aistimisen merkitys korostuu edistää parhaiten lasten oppimisedellytyksiä. Taidekasvatuksen arvoperusta on siinä itsessään, taide on kanava tunteiden ja mielenmaisemien itseilmaisuun ja kokemiseen taiteiden moninaisten (vrt. Malaguzzi sadat kielet) kielten keinoin.

## Monien hyötyarvojen lisäksi

on muistettava se olennainen taidekasvatuksen arvo. Taiteellisella kokemisella ja ilmaisulla on olennaista arvoa lapselle yksinomaan sen kautta tulevan nautinnon ja mielihyvän ansiosta. Taide on varhaiskasvatuksessa useimmiten yhteisöllisyyttä rakentavaa toimintaa, mutta on hyvä muistaa, että taide on läsnä myös lapsen ollessa itsekseen. Esimerkiksi musiikki tai kuvataide voi joskus olla lapselle se ainoa empaattinen ystävä, joka ymmärtää, kun lapsi kuuntelee





# LAPSET OMAN KULTTUURINSA JA TAITEENSA LUOJINA



omaa lempimusiikkiaan, laulaa, soittaa, keksii melodioita tai piirtää kuvia itsekseen. Rakastavat ja huolehtivat aikuiset tukevat lapsen kehitystä parhaalla tavalla kannustamalla lasta taiteelliseen toimintaan ja osallistamalla siihen myös yhdessä lapsen kanssa. Esimerkiksi yhdessä musisoiminen tai yhteisen teatteriproduktion valmistaminen antavat varhaiskasvatukseen opettajalle ainutlaatuisen tilaisuuden oivaltaa lapsen ajattelua.

## Taidekasvatuksella rakennetaan

kunnioitusta eri sukupolvien välille samalla kun sen kautta luodaan tietä tulevaisuuteen. Taiteisiin liittyvät monimuotoiset kommunikointimuodot edistää tehokkaasti ihmisten välistä ymmärrystä ja viestintää. Lapselle esimerkiksi osallistuminen oman yhteisönsä juhlien valmisteluun muodostaa tärkeän osan yhteenkuuluvuudentunnetta. Osallisuuden ja yhteisten taiteellisten kokemusten kautta lapset kiinnittyvät kulttuuriinsa. Tämä kulttuurisen identiteetin muodostumisprosessi auttaa lasta löytämään laajemminkin oman identiteettinsä ja muokkaamaan sitä. Lapsilla on uskomaton kyky ihmetellä ja luoda uusia ideoita, näille on annettava tilaa, sillä joka sukupolvi syntyy jotain uutta perinteisen taidekulttuurin rinnalle, rohkaisun siemenet luovaan ajatteluun kylvetään jo varhaislapsuudessa.

## Lapsilla on kyky luoda uutta,

he oppivat, toisintavat, muuttavat, luovat ja siirtävät kulttuuria omien kekseliäitten leikkiensä, laulujensa, tanssiensa, musiikkimaalaustensa, tarinoidensa, animaatioidensa ja muiden ideoidensa kautta. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa muiden ikätovereidensa kanssa lapset luovat oman kielensä, fantasiansa, salaiset maailmansa jakaen niitä toistensa kanssa. Erityisesti tämä lapsessa oleva lumottu leikin ja taiteiden täyttämä "valtakunta", johon taiteellinen ilmaisu olennaisesti liittyy, synnyttää "lapsuuden kulttuurin", jonka arvoa yhteiskunnassa tulee vaalia. Uuden teknologian ja digitaalisten viestintämuotojen maailmassa lapset ovat ensimmäisinä luomassa ja kokeilemassa virtuaalisen maailman mahdollisuuksia taiteelliseen ilmaisuun liittyen. Samalla luodaan uusia taiteellisia ja sosiaalisia verkostoja, joiden kautta kulttuuri rakentuu ja uudistuu. Uudet oppimisympäristöt ja teknologia avaavat myös mahdollisuuksia oppia muista kulttuuriperinteistä, mikä puolestaan edistää keskinäistä ymmärrystä ja erilaisuuden arvostamista.

## Nykyisin taiteella nähdään

usein olevan vain välinearvo, taidekasvatukseen avulla opitaan jotain, joka on hyödyksi yhteiskunnalle. Tehokkuuden ja markkina-

voimien vaateet heijastuvat jopa varhaiskasvatukseen sen rahallisen hyötyarvon laskemisen puitteissa, tosin siinä suhteessa varhaiskasvatukseen hyötyarvoa lisäten. Tämän tutkimuksellisesti ja laskennallisestikin todennetun hyödyn tulisi näkyä varhaiskasvatuksen opettajien koulutuksen taito- ja taidekasvatukseen liittyvien sisältöpainotusten lisäyksenä sekä varhaiskasvatukseen opettajien palkkauksessa. Taidekasvatukseen avulla opitaan paljon ja mielenkiinto taiteisiin syntyy usein jo varhaisimmista peruskokemuksista. Tulevaisuuden työelämässä teknologia- ja kulttuuriolosuhteille on tarvetta. Varhaiskasvatukseen tulisi tähtyä pitkälle tulevaisuuden tehtäviin, kuten viestinnän, filmitieteellisuuden, kaupan ja mainonnan, tekniikan, opetus-, hoito- ja sosiaalialan sekä esittävän taiteen ammatteihin. Jokainen yhteiskuntamme luova lahjakkuus on joskus ollut lapsi. Taidekasvatukseen päämääränä ei ole pyrkiä elämänuraa tai ammatinvalintaa suuntaaviin tarkoituksiin, vaan siihen, että jokaisella lapsella on mahdollisuus taiteellisiin elämyksiin, kokemuksiin ja omaan ilmaisuun. Taidekasvatukseen kautta kasvatetaan myös taiteista nauttivaa yleisöä. Taidekasvatuksella annetaan välineet ja kanavat lapsen aktiiviseen osallistumiseen ja ilmaisuun.

# OPPIMISTA TAITEISSA, TAITEISTA JA TAITEIDEN AVULLA

## Taidekasvatusta sisältää

siis aina kolme näkökulmaa eli taiteissa oppimisen, taiteesta oppimisen ja taiteen avulla oppimisen. Esimerkiksi musiikissa oppimiseen liittyvät musisointivalmiudet, kuten laulamiseen, soittamiseen, liikkumiseen ja luovaan ilmaisuun kuuluvat välineet ja taitojen kehittyminen. Musiikista oppiminen pitää sisällään lapselle leikin, tarinoiden ja elämyksellisen pedagogiikan kautta esiteltävät musiikin tyylit ja tuntemuksen. Musiikin avulla oppimiseen liittyvät monet muut oppimisen osa-alueet, jotka kehittyvät luonnostaan musisoidessa tai joiden oppimista voidaan tietoisesti edistää musiikkia laaja-alaisen osaamiseen tai oppimisen kohteena oleviin ilmiöihin integroiden. Musiikki, kuten muukin taide on olennainen osa kulttuuria ja sen elementit ovat läsnä kaikessa ihmisten keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja viestinnässä.

## Varhaiskasvatuksen perusteiden

2018 ja Esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden 2014 ytimenä nousevat esille ennen muuta taiteiden ja kulttuurisen kasvatuksen sisäinen arvo, taiteellisen kokemuksen nautinto sekä taiteellisen ilmaisun ja oppimisen ilo. Nykyisessä teknologian ympäröivässä maailmassa affektiivisuuden merkitys kasvatuksessa jää usein liian helposti taka-alalle. Tietokone ei tunteile eikä kerro tuntemuksiaan. Lapset tarvitsevat aikuisen huomiota ja positiivisia vuorovaikutussuhteita hyvän elämän rakentamiseen. Taidekasvatusta liittyy myös mediakasvatukseen, sillä aikuinen tukee ja opettaa lasta valitsemaan hyvän ja vahingollisen ohjelman

välillä ja toimii tarvittaessa suojana lapselle haitallista mediatulvaa vastaan. Taiteet, esimerkiksi lasten kirjallisuus ja yhdessä jaetut lukuhetket tarjoavat luontevan mahdollisuuden yhdessäoloon lapsen kanssa niin kotona, päiväkodissa kuin esikoulussakin. Taiteissa ja tarinoissa lapsella ja aikuisellakin on mielikuvituksen kautta leikin tavoin mahdollisuus nousta arkielämän rajoitusten yläpuolelle. Taiteen lumous on siinä, että lapsi voi luoda maailmansa haluamallaan tavalla uudelleen omassa taiteellisessa mielenmaisemassaan, jossa kaikki voi olla ”leikisti totta”. Lapsi voi näin saada otteen tunteistaan sekä kohdata maailmansa joskus kovatkin realiteetit itselleen sopivalla tavalla. Kun uutiset ovat täynnä terrori-iskuja ja onnettomuuksia tai kun lapsen lähipiirissä tapahtuu jotakin dramaattista, lapsella on oikeus käydä kokemansa ahdistukset läpi taiteiden ja sen myötäan tuoman lumotun todellisuuden ja lapsesta lähtevän kerronnan keinoin.



## Taiteiden virittämissä

fantasiamaailmoissa lapsi voi lähteä siivilleen ja kuvitella hallitsevansa ylivertaisia kykyjä. Tuottaahan suunnatonta riemua, kun musiikkiliikunnassa voi kuvitella lentävänsä kuuhun, sukeltavansa syvän meren salaisiin sokkeloihin tai leikkivänsä hippaa sateenkaarella.

# TAIDEKASVATUKSELLA VAHVISTETAAN LAAJA-ALAISEN OSAAMISEN VALMIUKSIA SEKÄ OPPIMISEN ERI OSA-ALUEITA

## Taidekasvatuksen avulla

vahvistetaan myös laaja-alaisen osaamisen valmiuksia, kuten monilukutaitoa ja osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin kirjatut taidekasvatuksen tavoitteet korostavat lapsen oppimisympäristössä tarjolla olevia ilmaisun monia muotoja joiden avulla lapsi saa keinoja kokea ja hahmottaa maailmaan. Taide tekee lapsen tapaa nähdä ja kokea maailmaa näkyväksi ja kuuluvaksi tarjoamalla motivoivia keinoja tunteiden ja havaintojen näkyväksi ja kuuluvaksi tekemiseen. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristössä tulisi olla riittävästi tilaa jotta monipuoliset välineet ja materiaalit olisivat helposti saatavilla jotta mahdollisimman lapsilähtöinen pedagogiikka voi toteutua. Oppimisympäristön esteettisyydestä ja innostavuudesta kannattaa pitää huolta opettamalla lapsille, että jokaisella tavaralla on paikkansa ja että taiteellisen työskentelyn jälkeen siistitään yhdessä tila. Toisaalta lapsille tulee antaa riittävästi mahdollisuuksia ja aikaa viedä esimerkiksi kuvataiteen tai kädentaitojen työ loppuun seuraavanakin päivänä, eihän teatterinäytöskään valmistu yhdellä kerralla vaan vaatii usean eri taidemuodon yhteistyötä ja monia

harjoituskertoja. Taiteellisessa työskentelyssä lapset oppivat myös pitkäjännitteisyyttä ja sitä, että harjoitusprosessilla on lopputulos, johon yksilöllinen ja yhteinen harjoitus vaikuttavat. Taidekasvatuksen tuleekin sisältää sekä spontaania prosessipainotteista että pitkäjänteisen suunniteltua produktiin tähtäävää toimintaa lasten ikä- ja kehitystaso

huomioiden. Oppimisessa korostetaan tutkimista ja kokeilua sekä eri vaiheiden ja tekniikoiden harjoittelua sekä ilmaisun ja prosessien dokumentointia. Kenen tahansa yhteisöön kuuluvan lapsen tai aikuisen erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.



# LAULAVASTA SYLISTÄ NOUSEE LAULAVA LAPSI

## **Varhaiskasvatuksen musiikillisella**

ilmaisulla vahvistetaan lapsen suhdetta ja kiinnostusta musiikkiin elämyksellisen musiikkitoiminnan kautta. Musiikkia opitaan tutkimalla ääniä, äänen sointiväriä, dynamiikkaa, kestoja ja tasoa eli sävelkorkeutta. Musiikkikasvatuksen sisältöalueet liitetään pedagogiikkaan jossa yhdistyvät leikki, laulaminen, loruilminen, kuunteleminen, soittaminen, musiikkiliikunta, musiikkimaalaus ja musiikillinen dramatisointi. Musiikkileikkitoiminnan kautta lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmistä ja kehosoitamisesta sekä lapsille suunnitelluista rytmi- ja melodiasoitimista. Lapsia rohkaistaan musiikilliseen keksimiseen ja lauluimprovisointiin sekä kuvalliseen tai tanssilliseen musiikilliseen ilmaisuun. Lapsille annetaan osallistavia kokemuksia

yhteisten musiikkiesitysten harjoittelusta ja valmistelusta sekä esiintymistilanteiden tuomasta ilosta. Lapsi tarvitsee roolimallin laulavasta ja musisoivasta aikuisesta oppiakseen musiikkia. Laulavasta sylistä nousee laulava lapsi ja tämä kannattaa muistaa etenkin kun kyse on vielä vauva- ja taaperokäisistä lapsista. Koröttelyt, hyppyyttelyt, lorut, laulut ja yhteiset tanssihetket ovat parasta vuorovaikutusta ja pedagogiikkaa. Laululla voi ilahduttaa, lohduttaa, rohkaista, kertoa tarinan tai juhlistaa hetken. Lapsi haluaa ravistella ja kokeilla ääniä sekä luoda niitä. Musiikilliselle keksimiselle onkin hyvä luoda riittävästi tilaa. Oma keho ja lapsille sopivat soittimet toimivat musiikillisen ilmaisun välineinä. Musiikin oppiminen pohjaa aktiiviseen kuunteluun ja kuuntelutaidon kehittäminen

kuuluukin musiikkikasvatuksen tavoitteisiin. Kuullusta musiikista tehdään havaintoja ja opitaan musiikillisia asioita. Lempimusiikista myös nautitaan ja musiikin mukaan voi tanssia tai rauhoittua. Musiikkikasvatukseen on kehitelty erilaisia sovelluksia myös aivan pienimpiä lapsia varten. Tietokone on yksi musiikin oppimisen ja luovan tuottamisen väline muiden joukossa mutta ei saa hallita pienen lapsen päivää. Monilukutaidon tavoitteet ja muut laaja-alaisen osaamisen alueet otetaan huomioon musiikki-pedagogiikan suunnittelussa.

# ILOA JA NAUTINTOA KUVIEN TEKEMISEN ÄÄRELLÄ

## **Varhaiskasvatuksen kuvallisen**

ilmaisun tavoitteena on kehittää lapsen suhdetta visuaaliseen kulttuuriin kuvataiteeseen ja sitä kautta kulttuuriperintöön. Lapsi ilmaisee kokemuksiaan mielellään kuvallisesti kun hän saa siihen tarvittavia välineitä. Keskeistä ovat ilo ja nautinto sekä esteettiset elämykset taiteen ja kuvien tekemisen äärellä. Kuvallista ajattelua harjoitetaan

havainnoimalla ja kuvien tulkinnan kautta. Lapset tutustuvat erilaisiin kuvantekemisen tapoihin, kuten maalaamiseen, piirtämiseen, rakentamiseen, muotoamiseen tai mediaesitysten tekemiseen. Luonnonmateriaalia, rakennettua ympäristöä ja esineistöä liitetään pedagogiikkaan jossa lapsia ohjataan tulkitsemaan näkemäänsä ja kokemaansa ja sanallistamaan ajatuksiaan. Lapsia ohjataan

kiinnittämään huomiota väreihin, muotoihin, erilaisiin materiaaleihin ja



tekniikoihin. Kuvissaan lapsi antaa muodon kokemuksilleen ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Sadut, laulut, dramatisoinnit ja muut kokemukset kannattaa myös kuvittaa ja sanallistaa lapsen kokemus kuvallisten tuotosten äärellä lasta kuunnellen. Lapsia viehättävät myös erilaiset rakentelut ja askartelut, joissa on annettava tilaa lapsen omalle luovuudelle. Lasta ohjataan havainnoimaan lähiympäristöään ja huomaamaan siinä olevien esineiden kauneus, kestävyys ja tarkoituksenmukaisuusarvot. Mediakasvatus ja median kuvat liittyvät monilukutaidon kehittämisen alueeseen, jossa lapsi erilaisia symboleja ja kuvia tarkastellen oppii lukemaan kuvallisen ilmaisun monia merkkikieliä. Käsillä tekeminen on lapsille mieluisaa ja kun jokin tuote valmistuu siitä seuraa suuri riemu.



# LUOVAN AJATTELUN TAIDOT KEHITTYVÄT KÄSILLÄ TEHDEN JA TUOTTEITA SUUNNITELLEN

## **Päiväkodissa on hyvä olla**

mahdollisuuksia monipuoliseen kädentaitojen harjoittamiseen, muovailuun, rakenteluun, ompelemiseen ja nikkarointiin. Käsiyöllinen toiminta tarjoaa mahdollisuuksia käsillä tekemiseen, suunnitteluun, luovaan ongelmanratkaisuun ja siihen, että työstä jää jälki. Lapsen oma luova tekeminen ja sen arvostaminen sekä esille paneminen rohkaisevat lasta jatkamaan luovaa tuottamista ja kädentaitojen harjoittamista. Käsitöitä tehdessä lapsi harjaantuu keskittymiskyvyssä ja hienomotorisissa taidoissa.

Luovan ajattelun taidot kehittyvät kun lapsi saa itse suunnitella tuotteen, jota käy valmistamaan. Sitä ennen on hyvä opettaa keskeisiä perustekniikoita ja antaa lapsen vain tuntea erilaiset materiaalit käsissään, esimerkiksi villan, veden ja saippuan ja mitä siitä sitten voi syntyäkään kun huovutus alkaa. Käsiyötuotteiden valmistamiseen tarvittavia välineitä voi valmistaa itsekin, esimerkiksi kankaanpainantaan voi käyttää kenkälaatikkoa johon on pingotettu seulakangas tai kudonta-alustan voi tehdä itse pahvista. Pienimpien kanssa voi harjoitella vaikka kuulamaalausta jossa lapset aina ihmettelevät ja tarkastelevat kuulien liikettä ja lisääntyviä värireittejä. Höyläpenkit ovat

valitettavasti kadonneet monista päiväkodeista, mutta lasten kanssa voi tehdä yksinkertaisia puutöitä ja esiopetusikäiset osaavat jo höylätä ja käyttää mm. lehtisaha ja pienemmätkin osaavat naulata. Mitä useammin lapsi saa liimata, sahata, naulata, pujotella, ommella jne. sitä taitavammaksi hän kehittyi. Erilaiset askartelu, taittelu ja rakentelumuodot ovat perinteisesti kuuluneet suomalaiseen varhaiskasvatuspedagogiikkaan, joten niitä kannattaa vaalia edelleen. Yhteisöllisyyttä luo sekin, että lapset pääsevät ”tuunaamaan” esikoulun näytelmän esitysasuja tai koristelemaan yhteistä juhlatilaa. Teknologiakasvatuksen alkeita opetetaan jo ennen kouluikää, esiopetusikäisistä on mieluisaa rakentaa mm. robotteja tai oppia koodauksen alkeita. Välineistön käsittelyssä ja eri tekniikoihin tutustuessaan lapsi oppii myös turvallisuuteen liittyviä yhdessä sovittuja sääntöjä ja yhteisvastuullista toimintaa esimerkiksi tilojen järjestämisessä.

# LASTENKIRJALLISUUS JA TEATTERILEIKIT OVAT AVAIMIA RIKKAASEEN KIELEEN

**Lapsen kielen taidot ja sanallinen** ilmaisu vahvistuvat, kun lapselle luetaan satuja ja lasten kirjallisuutta. Lapsia innostetaan sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun yhdessä toteutettujen draamaleikkien tai tanssien kautta. Toiminnassa lähtökohtana ovat lasten mielikuvituksesta nousevat kokemukset ja havainnot tai lasten kirjallisuuden inspiraationa syntyneet teemat,



joita jatkotyöstetään ryhmässä sanataiteen ja draaman monipuolisia muotoja hyödyntäen unohtamatta sirkustaidetta. Tutkimukset osoittavat, että vuorovaikutteisten lukemis- ja laulamishetkien myötä lapsen kieli kehittyy. Sensitiivisesti herkkä aikuinen reagoi lapsen sanallisiin ja äänellisiin ilmaisuihin rohkaisevasti ja niitä jatkaen. Näin tehdessään aikuinen samalla rakentaa siltaa lapselle tuttuun käsitteiden ja hieman vieraampien käsitteiden välille ja lapsen kielen ymmärrys kehittyy ja sanavarasto rikastuu.

Lapsella on siis sanavarasto jo ennen kuin hän tuottaa itsenäisesti yhtään sanaa. Erityisen tärkeää lastenkirjallisuuden lukeminen on niille lapsille, joiden kotona ei lueta lasten kirjoja tai kerrota satuja. On hyvä pitää lasten kuvakirjoja lasten ulottuvilla ja rohkaista kirjojen katseluun ja omatoimiseen lukemiseen eli kuvien ja tuttuun tarinoiden kerrontaan. Lapsia kiehtovaa satua tai tarinaa voidaan jatkaa

draamaleikillä tai siitä voi saada aiheen kuvalliseen ilmaisuun tai musiikilliseen keksintään.

## **Tarinoita voidaan myös esittää**

nukketeatterin keinoin. Lasten onkin hyvä saada elämyksiä sekä pöytäteatterista, käsinukeista että marionettinukeista ja niillä esittämisestä. Sekä draamaleikki että nukketeatterileikki saa usein alkunsa lapsen kokemasta esityksestä, tarinasta tai tapahtumasta. Molemmissa tapauksissa aikuisen rooli on aluksi selkeästi teatterileikin alkuunpanijan ja roolimallin antajan rooli. Draamaleikissä on todellakin kyse leikistä, jossa yhteisestä sopimuksesta jokin päiväkodin tila muuttuu vaikka avaruuslaivaksi tai ritarilinnaksi, jossa lapsilla on kullakin omat roolinsa. Lasten keksimiä tarinoita voidaan myös saduttaa ja käyttää draamaleikin juonellisina aineksina. Yli kolmevuotiaiden lasten kanssa rooli- ja kuvitteluleikin maailmat on helppo liittää myös yhdessä sovittuun ja ohjattuun draamaleikkiin.

# LEIKKI JA MONIPUOLISET OPPIMISYMPÄRISTÖT OVAT VARHAISIÄN TAIDEKASVATUKSEN YDINTÄ

## **Leikki on varhaiskasvatuksen**

keskeisin työtapa ja liittyy vahvasti myös taidekasvatukseen. Leikki on lapselle elämän ilmausta, tapa hahmottaa maailmaa ja sen vuoksi se on niin keskeistä liittämään taidepedagogiikkaan. Lapsen leikki syttyy kokemuksista, jotka herättävät lapsessa tunteita tai virittävät kiinnostusta ja uteliaisuutta. Taide on myös lapsen elämän ilmausta. Taiteessa ja leikissä on molemmissa lumouksen elementti, mahdollisuus mielenmaisemiin ja tulkintoihin. Mielikuvituksen siivin taiteissa voi kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, yrittää ja erehtyä, purkaa tunteitaan turvallisesti. Lasten keskinäinen hyvä vuorovaikutus ja aikuisen tuki tarvittaessa auttavat leikkiä ja leikkiin perustuvaa taiteellista ilmaisua kehittymään. Esimerkiksi draamaleikissä lapset oppivat huomioimaan toisia, omia tunteitaan, he oppivat käyttämään itsesääätelytaitojaan ja hillitsemään tarpeen mukaan välitöntä tahtomistaan. Leikin juonta voidaan kehittää yhdistämällä siihen yhdessä luettuja satuja, draamaa tai improvisaatiota. Sanaleikit, lorut, höpöttelyt ja köröttelyt, kuten peuhuleikit, liikuntaleikit ja huumorin liittäminen kasvatus-tilanteisiin tukevat lapsen hyvinvointia ja oppimista.

## **Taidekasvatusta voi toteuttaa**

monenlaisissa oppimisympäristöissä. Sisätilojen lisäksi luonto on mitä parhain oppimisympäristö. Ilmaisun monia muotoja voi toteuttaa ulkoilutilanteissa ja luontoretkillä metsissä, pelloilla ja rannoilla. Ympäristöpedagogiikka liittyy luontevasti taiteisiin, tila antaa taidepedagogiikalle uuden ulottuvuuden ja inspiraatio opetukselliseen teemaan voi lähteä lasten luontoon liittyvistä mielenkiinnon kohteista ja kasvaa monipuolisiin lasten taiteellisen ilmaisun muotoihin. Oppimisympäristöinä voivat olla myös erilaiset kulttuuriset kohteet, kuten museot ja kirjastot sekä arkkitehtuurisesti merkittävät kohteet, kuten kirkot tai konserttitalot.

## **Varhaiskasvatuksen taide-**

pedagogiikan vaikutusalue on hyvin moniulotteinen. Taide toimii lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen edistäjänä ja persoonallisuuden kaikkien osa-alueiden rikastuttajana. Taidekasvatus integroituu helposti kaikkeen; kodin, päiväkodin ja esikoulun toimintaan pienistä perushoitotilanteista suuriin juhlahetkiin. Jokainen hetki on kasvatuksellisesti merkittävä ja

taiteen parissa koettuja elämyksiä liittämään kaikkiin arkipäivän toimintoihin. Päiväkoti ja esikoulu ovat kodin ohella alle kouluikäisen lapsen keskeisimpiä taiteellisia kasvuympäristöjä.

## **Aikuisella on keskeinen rooli**

ja sitä keskeisempi mitä pienemmästä lapsesta on kysymys. Varhaiskasvatuksen opettajan ja lapsen sensitiivinen vuorovaikutussuhde rakentaa lapsen luottavaista ja positiivista minäkäsitystä sekä itsetuntoa. Taiteiden, esimerkiksi musiikin käyttö ilmapiirin luomisessa voi olla hyvänä apuna; taide voi toimia tarvittaessa rauhoittavana tai toisaalta aktivoivana, iloa ja intoa luovana tekijänä. Keskeistä on luottamus, ryhmän tunneilmaston aitous, turvallisuus, hyväksyvyys ja toiminnan johdonmukaisuus. Nämä tekijät muodostavat perustan lapsen tunne-elämän tasapainoiselle kehitykselle. Tunteiden kokonaisvaltaisen kokeminen taiteissa ja erilaisten tunteiden ilmaiseminen taiteiden kautta avaavat lapselle monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja itseilmaisuun.

# TAIDE INTEGROITUU VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTOIHIN KOKONAISVALTAISESTI

**Puurula on kuvannut taide-**kasvatuksen integrointitapoja varhaiskasvatuksessa kolmi-vaiheisena prosessina. Primaarin integroinnin tasolle kuuluvat arkipäivän tilanteet; nukuttaminen, pukeminen, hoito- ja seurustelutilanteet sekä leikkiminen yhdistettynä laulamiseen, hyräilyyn, loruihin, käsileikkeihin, keinutteluun, tanssiin tai kuunteluun. Toisen asteen integrointi tarkoittaa laulamista, tanssimista, piirtämistä tai muuta taiteellista toimintaa lapsen ehdoilla ja lapsen mielenkiinnon kohteista lähtien, mutta monipuolistamiseen pyrkien. Kolmannella integroinnin tasolla tapahtuu tiedostettua ja tavoitteista eri taide-elementtien integrointia. Lisäisin tähän vielä neljännen integroinnin tason, jolla tarkoitan taiteellisesti ehyttävän kasvatusta ja opetussuunnitelman luomista ja toteuttamista, jollaista näkemystä nykyiset varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen opetussuunnitelmat edustavatkin. Taidekasvatuksen integrointitasot kehittyvät vaiheittain ja edetessään sisällyttävät parhaimmillaan toisiinsa aikaisemmat integraation tasot. Primääritasolla keskeisenä periaatteena on taiteen ja leikin hoivan periaate. Tämä merkitsee sitä, että aikuinen on tiedostanut taiteen roolin arjessa ja osaa spontaanisti ja herkästi käyttää taiteen keinoja arjen hoito- ja kasvatustilanteissa. Toisen tason keskeisin periaate on lapsesta lähtevä taidekasvatus. Lapsen mielenkiinnon kohteista lähtevien taiteelliset

toimintojen merkitys korostuu ja integraatio monipuolistuu lapsen kokonaisvaltaisen tavan kautta hahmottaa ympäröivää todellisuutta. Kolmannen tason periaate on tiedostamisen periaate, tässä vaiheessa varhaiskasvatuksen opettaja taidekasvattajana tiedostaa integraation merkityksen luo siitä itselleen toimintaa ohjaavan tavoitteen. Neljännellä tasolla periaatteena on taidekasvatuksellisesti ehyttävän tavoitteellisen suunnittelun periaate. Varhaiskasvatuksen opettaja suunnittelee, toteuttaa ja arvioi tavoitteellisesti ehyttävää taidekasvatusta, jossa edelliset integraation tasot ovat sisällytetyt yksilö- ja ryhmäkohtaiseen ehyttävään

taidekasvatuksen opetus-suunnitelmaan. Ehyttävässä taidekasvatuksessa, jossa kuvitteluleikille ja tunteiden kokemisen mahdollisuudelle annetaan aikaa, taide-elämykset ja leikki ikäänkuin kietoutuvat toisiinsa rikastaen toistensa merkityssisältöjä.

**KARVI:n raportissa nostettiin** huolenaiheeksi erityisesti alle kolmevuotiaiden pedagogiikka ja siinä olevat puutteet. Tässä yhteydessä on hyvä muistaa, että aikuisen rooli pedagogiikassa on sitä suurempi mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Alle kolmevuotiaiden lasten toiminnassa taidepedagogiikalla on erityisen merkittävä rooli. Lorujen ja

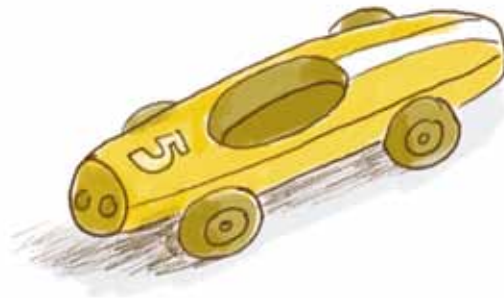




pienien laulujen avulla lapsi oppii kieltä. Lapsen kanssa keskustellaan ja kaikkia vuorovaikutukseen liittyviä toimia sanallistetaan. Ajan puute ei voi olla este taidepedagogiikan toteuttamiselle, laulu tai loru mahtuvat jokaiseen ”rakoon”. Lauluimprovisointia eli spontaania laulelua kannattaa käyttää siirtymätilanteissa, kuten pukemis-, riisumis-, ulkoilu- tai perushoitotilanteissa. Päivälevolla voi laulaa unilauluja ja ruokailua ennen voi loruta tai laulaa. Samana toistuvat laulut ja lorut tuovat turvaa ja rakentavat päivärytmiä ihan pienimmillä lapsilla. Moniaistisen oppimisympäristön suunnittelu ja aisteja sekä kehontuntemusta vahvistava taidepedagogiikka on merkityksellistä ja sitä voi tukea esimerkiksi sormiväri- tai jalkamaalauksella sekä monipuolisella liikunnalla. Kuvakirjoja katsellaan yhdessä, kuvista ja esineistä keskustellaan ja niistä lauletaan pieniä lauluja esimerkiksi kalevalaisella sävelmällä. Aikuisella on tässä merkittävä rooli sillä vaikka lapsi ei vielä puhu tai laula, hän ymmärtää ja oppii kieltä kokoajan.

**Lasten taidekasvatuksessa pienet** hetketkin ovat merkityksellisiä ja tärkeitä. Nuo taiteelliseen prosessiin liittyvät ohikiitävät tilanteet on hyvä taltioida samoin kuin dokumentoidaan valmiit tuotokset. Nykitekniikka mahdollistaa sekä kuvallisen että äänellisen taltioinnin ja materiaalin digitaalisen jakamisen myös lasten vanhemmille. Lasten kanssa on hyvä pysähtyä ihaillemaan ja arvioimaan yhdessä tai yksilöllisesti tehtyä työtä. Dokumentoinnit toimivat siltana lasten ja heidän kotiväkinsä välillä ja vanhempien sekä lasten luvalla niitä voidaan käyttää myös esimerkiksi kunnan tai kaupungin varhaiskasvatustoimintaa edistävissä päätöksenteossa ja lastenkulttuurin resursoinnin edistämisessä.

# VARHAISKASVATUKSEN TAIDE KULTTUURISEN KASVATUKSEN JA SIVISTYKSEN PERUSTANA



**Jo pitkään on esitetty huolena,** että koulutusyhteiskuntamme supistaa taidekasvatuksen osuutta oppivelvollisuuskouluissa samaan aikaan kun kulttuurisesti arvotietoinen eliitti hankkii lapsilleen kuvataide- ja tanssikouluissa esteettisen perussivistyksen. Varhaiskasvatuksessa tilanne tuli esille KARVI:n raportista syyskuussa 2019 vaikka suomalaisessa päiväkodissa ja esiopetuksessa ei olla vielä sidottuja koulujen tuntikehysjärjestelmään. Lukemaan ja kirjoittamaan sekä laskemaan oppiminen edellyttää lapsillemme kuuluvaa opetusta ja ohjausta, ja sen saamista pidetään hyväksytysti jokaiselle kansalaiselle kuuluvana perusoikeutena. Taidekasvatuksen kohdalla kansallinen tilanne on päinvastoin edelleen kehittymässä yhä huolestuttavampaan suuntaan,

mm. kirjallisuuden lukeminen vähenee ja suuri osa väestöstä ”syrjäytyy” vain massaviihteen suurkuluttajiksi. Esteettiset arvot ja taiteiden mahdollistama nautinto ovat kuitenkin aina olemassa kulttuurisena mahdollisuutena ja hyvinvointia lisäävänä rikkautena kaikkia ihmisiä varten. Sen vuoksi taidekasvatuksen tulisi kuulua jokaisen lapsen perusoikeuksiin kotona, päiväkodissa ja esikouluissa ja myöhemmin koulussa, sillä esteettinen maailma pysyy suljetumpana siltä lapselta, joka ei saa kasvuympäristössään olla kosketuksessa taiteisiin tai taidekasvatukseen. Varhaisiän taidekasvatus ja siitä mahdollisesti viriävän taideharrastuksen parissa lapsilla on mahdollisuus tulla tietoisiksi omasta, jokaisen ihmisen elämään sisältyvästä luovasta voimasta.

# TAIDEKASVATUKSEEN ERIKOISTUNEILLE VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJILLE OLISI KOULUTUSTARVETTA

## **Taidekasvatusta on suuri haaste**

myös opettajankoulutukselle. Varhaiskasvatuksen opettaja tarvitsee yleisen taidepedagogisen osaamisen lisäksi myös riittävän aineenhallinnallisen tietämyksen ja siihen tarvitaan riittävä määrä kunkin aineen pedagogiikan ja aineenhallinnan opetusta riippuen opettajaopiskelijan aiemmista opinnoista ja harrastuneisuudesta. Olisikin hyvä jos taito- ja taideaineissa suoritettavat lukiodiplomit voitaisiin tulevaisuudessa lukea yhdeksi viidestä ylioppilaskokeesta kirjoitettavasta aineesta ja ottaa huomioon opettajankoulutuksen todistusvalintavaiheessa. Toinen mahdollisuus olisi aloittaa taito- ja taidekasvatukseen erikoistuneiden varhaiskasvatuksen opettajien erikoistumiskoulutus jonka suorittamisesta varhaiskasvatuksen opettajille seuraisi erikoistumisosaamisen myötä myös palkkauksellinen lisähyöty. Varhaiskasvatuksen opettajankoulutusta tulisi kehittää myös niin, että se olisi opetusharjoittelun suhteen yhdenvertaisessa asemassa muiden opettajankoulutusten (luokanopettaja- ja aineenopettaja) kanssa. Tätä edistettäisiin

perustamalla jokaisen opettajankoulutusyksikön yhteyteen yliopistolliset harjoittelupäiväkodit, ns. pikkunorsit, joissa olisi parhaat mahdollisuudet laadukkaan tutkimusperustaisen varhaiskasvatuspedagogiikan kehittämiseen.

## **Jos varhaiskasvatuksen opettaja**

tuntee epävarmuutta jonkin taideaineen pedagogiikassa, kannattaa kyseistä taidekasvatuksen aluetta lähestyä oman vahvuusalueen kautta, esimerkiksi jos opettajalla on vahva liikunnallinen tausta musiikki- liikunnallinen lähestymistapa musiikinopetukseen voi olla se väylä, jonka kautta musiikkikasvattajan identiteetti lähtee kasvuun.

## **On hyvä muistaa, että koko**

varhaiskasvatuksen pedagogiikka on kokonaisvaltaista ja eheyttävää ei siis ainejakoista, kuten koulupedagogiikka. Taidekasvatusta leikkiin ja arjen toimintoihin sekä teemaopetukseen integroimalla opettaja voi tukea lapsen kehitystä ja oppimista kaikilla osa-alueilla, esimerkiksi opettamalla matematiikan orientaatioita kuvataiteen avulla teemana muodot. Eheyttävä taidekasvatuksellinen oppimisympäristö tukee lapsen tunne-elämän ja itsetunnon kehitystä luonnollisella tavalla. Varhaiskasvatuksen opettaja antaa mallin lapselle. Kun opettaja on

rohkea, innostava ja taiteellisesti luova itsensä toteuttaja, kiinnostuu lapsikin aiheesta ja seuraa mukana. Varhaiskasvatuksen opettaja suunnittelee pedagogiikan lapsista lähtien, lapsia innostaen ja rohkaisten. Samalla opettaja avaa ehkä tietä parhaimmillaan jopa elinikäiselle taideharrastukselle ja kyvyille nauttia taiteista. Luomalla arvostelusta vapaan ilmapiirin ja antamalla esimerkkiä omalla innostuksellaan varhaiskasvatuksen opettaja tukee ja opastaa parhaiten lasta oppimaan eri taidemuotoja ja kokemaan iloa oppimastaan. Parhaimmillaan taidepedagogiikkaa toteuttavan varhaiskasvatuksen opettajan pedagoginen ajattelu on loogista, ja usein kokeneen opettajan ollessa kyseessä, myös pedagogisen ajattelun tuomaa intuitiivista viisautta. Käytännössä kyseessä on vuosien pedagoginen matka, jossa opettaja rakentaa omaa varhaiskasvatuksen käyttöteoriaansa vuosi vuodelta pala palalta testaamalla toimintatutkijamaisesti erilaisia tapoja opettaa, tutkimalla ja havainnoimalla lasten tapaa oppia. Keskeistä on rakkaus lapsiin ja taiteisiin sekä into ja antaumus hyvän elämän edistämiseen taidekasvatuksen kautta.

## **Varhaiskasvatuksen ja**

esiopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin kuuluvat lapsen oikeuksien julistuksesta kumpuavat arvot, joiden mukaan jokaisella lapsella on yhtäläinen



oikeus niin leikkiin ja turvalliseen oppimisympäristöön kuin myös varhaisiän taito- ja taidekasvatukseen. Varhaiskasvatus ja esiopetus tukevat tavoitteellisesti lapsen kokonaisvaltaista kasvua. Pedagogiikassa yhdistetään lapsen mielenkiinnon kohteen laaja-alaisen osaamisen alueisiin sekä oppimisen moniin muotoihin. Ilmaisun taidot -käsitteellä kuvataan taidekasvatuksen osa-alueita, jossa tuetaan lapsen musiikillisen, kuvallisen sekä sanallisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä sekä ohjataan lapsia tutustumaan eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lapsen ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Moniaistisia työtapoja ja ilmaisua korostava taidekasvatus edistää lasten kokonaisvaltaista oppimista, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Lapset tutkivat maailmaan taiteilija tavoin tulkiten ja luoden merkityksiä sekä harjoitellen erilaisia ilmaisun muotoja. Taiteellisen ilmaisun ja kokemuksen kautta kehittyvät luonnostaan lapsen ajattelun ja oppimisen taidot. Taide antaa tilaa yksilöllisille ja jaetuille tulkinnoille, mahdollisuuksia eläytymiseen, mielikuviin ja samastumiseen eli sitä kautta rakennusaineiksi lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuttavat lapsen siihen sivistysperintöön, jonka pohjalle uusi tieto, taito ja luovuus rakentuvat. Taiteen silta on luonteva yhteys kulttuurien välillä esimerkiksi silloin kun yhteistä puhuttua kieltä ei vielä ole. Vieraaseen kieleen voi tutustua laulun kautta, musiikkiin tanssin kautta. Kuvat, tekstiilit ja esineet kertovat lapselle jotain olennaista kulttuurin traditioista usein enemmän kuin parhaimmatkaan selitykset. Kulttuuriin ja lasta lähellä oleviin kulttuureihin tutustumisen kautta he oppivat ymmärtämään taiteen merkitystä ja arvoa kulttuurisen sivistyksen perustana.

## LÄHTEITÄ JA KIRJALLISUUTTA

- Aerila, J.-A. & Kauppinen, M.** (2019). *Lukukipinä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet* (2014). Helsinki: Opetushallitus.
- Heikkilä-Halttunen, P.** (2015). *Lue lapselle! Opas lasten kirjallisuuskasvatukseen*. Lastenkirjainstituutin julkaisuja 33. Helsinki: Atena.
- Hujala, E. & Turja, L.** (2012). *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lindeberg-Piironen, A. & Ruokonen, I.** (2017). *Varhaisiän musiikkikasvatuksen käsikirja*. Helsinki: Classicus.
- Pursi, A.** (2019). *Yhteisen ymmärryksen rakentuminen aikuisten ja lasten välisessä leikissä*. Aikuisen roolit ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksen taaperoryhmässä. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 53/2019. Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia.
- Repo, L., Paananen, M., Eskelinen, M., Mattila, V., Lerkkanen, M.-K., Gammelgård, L., Ulvinen, J., Marjanen, J., Kivistö, A. & Hjelt, H.** (2019). *Varhaiskasvatuksen laatu arjessa. Varhaiskasvatussuunnitelmien toteutuminen päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa*. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 15:2019. Tampere: Kansallisen koulutuksen arviointikeskus.
- Rintakorpi, K.** (2018). *Varhaiskasvatuksen tallentamisesta kohti pedagogista dokumentointia*. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki, A.-L.** (toim.) (2009). *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä*. Opas 3. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: THL.
- Ruokonen, I.** (2011). Musiikin monet kielet. Teoksessa **M. Nurmilaakso & A.-L. Välimäki** (toim.). Lapsi ja kieli. *Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa* (s.62–69). Opas 13. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki:THL.
- Ruokonen, I.** (2016). *Esi- ja alkuopetuksen musiikin didaktiikka*. Helsinki: Finnlectura.
- Rusanen, S. & Kuusela, M., Rintakorpi, K & Torkki, K.** (2014). *Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaiskasvatuksessa*. Helsinki: Lasten keskus.
- Rusanen, S., Kuusela M., Rintakorpi K., Torkki K.** (toim.) (2018). *Mun kuvista kulttuuriin. Kuvataidetta esi- ja alkuopetukseen*. Helsinki: Lasten keskus.
- Sääkslahti, A.** (2015). *Liikunta varhaiskasvatuksessa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Toivanen, T.** (2010). *Kasvuun. Draamakasvatusta 1-8 -vuotiaille*. Helsinki: SanomaPro.
- Varhaiskasvatuksen opetussuunnitelman perusteet* (2018). Helsinki: Opetushallitus.
- Yliverronen, V.** (2019). *Esiopetuksen käsityö: Kolme tapaustutkimusta esi-koululaisista käsityötehtävien parissa*. Kasvatustieteellisiä tutkimuksia 55/2019. Helsinki: Unigrafia.
- Audiovisuaalisia esimerkkejä alle kouluikäisten lasten taidekasvatuksesta**
- Ruokonen, I.** (2015). *Ulkoilmapedagogiikkaa ja taidekasvatusta: Gnomes looking for a home: The Finnish Forrest as a learning environment for the children*. <https://vimeo.com/167258255/f875978ef>
- Ruokonen, I.** (2015). *Sibelius and the world of art: Experience and expression through music and imagery*. <https://vimeo.com/130703389>
- Ruokonen, I.** (2012). *Ilon sillat*. <https://vimeo.com/channels/ilonsillat>



VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO  
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFÖRBUND